

**Από την ιστοριογραφία του 19ου αιώνα στη Νέα
Ιστορία της Σχολής των Annales: γιατί κάνουμε
λόγο για "επανάσταση" στον τρόπο άσκησης
του έργου του ιστορικού;**

Κορκοδείλου Μαργαρίτα

Εισαγωγή

Η ιστοριογραφία του 20^{ου} αιώνα , καθορίστηκε από μια ομάδα ιστορικών που ανέπτυξαν τη διαλεκτική τους γύρω από ένα γαλλικό, κοινωνικο-οικονομικό περιοδικό . Είναι η ομάδα των Annales, που θεωρείται ότι εισήγαγε επαναστατικά στοιχεία στη σύγχρονη ιστοριογραφία. Ποια είναι αυτά τα στοιχεία ,και πως από την ιστοριογραφία του 19^{ου} αιώνα φτάσαμε στην ποσοτική ιστορία;

Η ιστοριογραφία του 19ου αιώνα

Η εξέλιξη της Ιστορίας σε επιστήμη κατά τον 19^ο αιώνα της προσέδωσε ακαδημαϊκό κύρος . Η τάση που ονομάστηκε κλασικός ιστορισμός, με κύριο εκπρόσωπο τον Λέοπολντ Φον Ράνκε και κυριάρχησε στη Γερμανία , έχοντας εμμονή στην ανάδειξη των ιστορικών γεγονότων , εφάρμοσε συγκεκριμένη, επιστημονικά έγκυρη μέθοδο, την κριτική ερμηνεία των πηγών . Χρησιμοποίησε τα επίσημα κρατικά έγγραφα και θεωρούσε ότι η κριτική εξέταση των πηγών είναι ο μοναδικός τρόπος να κατανοήσει κάποιος το παρελθόν όπως ακριβώς ήταν, ερμηνεύοντας τις αιτιατές σχέσεις μεταξύ των γεγονότων, ώστε να κατανοηθεί και η ανθρώπινη συμπεριφορά. Τα θεματικά ιστορικά πεδία κατά την περίοδο αυτή αφορούσαν τις πολεμικές συγκρούσεις ,τη διπλωματική ιστορία και τα βιογραφικά στοιχεία ,προβολές ενός μοναρχικού εθνικισμού με θεολογικά στοιχεία.

Στη Γαλλία παρά τον ελιτισμό και την ταξικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος , υπήρχε η δημοκρατική παράδοση αλλά και η θετικιστική παράδοση στην κοινωνιολογία που ευνόησαν την αντίδραση στον ιστορισμό. ¹

Η θετικιστική αυτή παράδοση αποτέλεσε τη βάση για την άσκηση κριτικής στην ερμηνευτική μέθοδο .Οι Marc Bloch και ο Lucien Febvre , επηρεασμένοι από τον θετικιστή Κοινωνιολόγο Emile Durkheim , θεώρησαν ότι η λογική είναι ενιαία για όλες τις επιστήμες , θετικές ή ανθρωπιστικές και ότι το άτομο μπορεί να γίνει αντικείμενο εξωτερικής παρατήρησης και κατανόησης ,μόνο μέσα στην κοινωνία και στα κοινωνικά γεγονότα. Στα τέλη του 19ου αιώνα κυριάρχησαν αυτά τα δύο ρεύματα στη φιλοσοφία της ιστορίας. ²

Annales -20^{ος} αιώνας-Ιστορία των κοινωνικών δομών

Από το 1900 , που ο Henri Berr με τους March Bloch και Lucien Febvre εκδίδουν το περιοδικό «Επιθεώρηση ιστορικής σύνθεσης» , βλέπουν το φως της δημοσιότητας εκδόσεις ιστορικές όπου ξεφεύγουν από την διπλωματική, στρατιωτική , εθνικο-θεολογική ιστορία.

Τα κοινωνικά γεγονότα γίνονται αντικείμενο παρατήρησης χωρίς την εξέταση γραπτών πηγών απαραίτητα ,αλλά όλων των ιστορικών πηγών του παρελθόντος και πληροφορίες από ανάλογες δομές του παρόντος. Οι πηγές προσεγγίζονται διαλεκτικά και ο ιστορικός με βάση αυτές θέτει ερωτήματα ή κάνει γενικές υποθέσεις εργασίας ,κατασκευάζοντας και επαληθεύοντας το ερευνητικό του μοντέλο. Η ιστορία αποκτά διεπιστημονικό χαρακτήρα και μετατρέπεται σε καθολική επιστήμη. Είναι το κέντρο και η κατάληξη όλων των κοινωνικών επιστημών. ³

1 Γκέοργκ Ίγκερς, *Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία*, Αθήνα: Γνώση, 1991, σελ. 65-118

2 Γιώργου Κόκκινου, *Από την ιστορία στις ιστορίες: προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1998 ,σελ. 225-248

3 Γκέοργκ Ίγκερς, *Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία*, Αθήνα: Γνώση, 1991, σελ. 65-118

Το περιοδικό «Αναλυτική οικονομία και Κοινωνική Ιστορία» με ιδρυτές τους March Bloch και Lucien Febvre, δίνει χώρο και έκφραση στην επονομαζόμενη ομάδα (από τον τίτλο του περιοδικού) Annales, με κύριους εκπροσώπους εκτός των δύο συνεργατών, τους Fernand Braudel, Robert Mandrou, Jacques Le Goff, Emmanuel Le Roy Ladurie. Ο διευρυμένος κύκλος συζητήσεων για την κοινωνική ιστορία, η κοινή θέση για την σημαντικότητά της και για τον αποφασιστικό ρόλο που παίζουν οι δομές και οι συγκυρίες (conjonctures) σε αντίθεση με τις ατομικές πράξεις, είναι τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της ανοιχτής ομάδας.

Η ιστορία των Annales διακρίνεται σε δύο περιόδους:

- Η πρώτη 1929-1945 στην οποία κυριαρχεί η ιστορία των νοοτροπιών, μια δομική ιστορία με ποιοτικούς χαρακτήρες (όπως έχει περιγράψει ο Le Roy Ladurie). Στην πρώτη περίοδο διακρίνουμε την άποψη του L.Febvre για τη στενή σχέση της Γεωγραφίας με την Ιστορία.

Ο Bloch, επηρεασμένος από την κοινωνική θεωρία του Durkheim μεταφέρει την έμφαση από το ατομικό στο συλλογικό και δίνει χώρο στην περιγραφή των κοινωνικών δομών.

- Η δεύτερη είναι από το 1945 όπου δίνεται χώρος στην ποσοτική ιστορία των συγκυριών.

Η ίδρυση ειδικού τμήματος για την διεπιστημονική ιστορία στην Ecole Pratique, (1945) για έρευνα και διδασκαλία των κοινωνικών επιστημών με τη συνδρομή πολλών επιστημονικών πεδίων, κάνει την ομάδα αυτή θεσμό στη Γαλλία και μάλιστα με τάσεις παγκοσμιοποίησης.⁴

Ιδιαίτερη θέση στην ιστοριογραφία των Annales έχει το έργο του Fernand Braudel «Η Μεσόγειος και ο Μεσογειακός κόσμος κατά την εποχή του Φιλίππου του Β». Στη θεωρία που διατύπωσε, των τριών ιστορικών χρόνων, διακρίνει το στατικό, γεωλογικό χρόνο, τη «μακρά διάρκεια» (ο κοινωνικός χρόνος, τον οποίο και θεωρούσε σπουδαίο ιστορικά) και ο «σύντομος χρόνος» (των συμβάντων, ο ατομικός χρόνος).⁵ Με την καινοτόμα εισαγωγή ποσοτικών δεδομένων και τη συστηματική χρησιμοποίηση μαθηματικών μοντέλων μπορούμε να ανασυνθέσουμε το παρελθόν και να μελετήσουμε την κοινωνική δομή. Από την ιστορία των νοοτροπιών μεταβαίνουμε στην ποσοτική ιστορία, που παρά τις ιδιαιτερότητες και τα μεθοδολογικά προβλήματα, έδωσε στην ιστοριογραφία αυστηρότητα και αποτελεσματικότητα.⁶

Σύμφωνα με τον Γ. Κόκκινο υπάρχει και μία Τρίτη περίοδος, η φάση της εντροπίας, από το 1972 έως το 1997. Την περίοδο αυτή περιορίζεται η βαρύτητα της οικονομικής και επανεισάγεται η πολιτική ιστορία, διευρύνεται η μεθοδολογία και η θεματολογία της ιστοριογραφίας εισάγοντας τη μελέτη των τρόπων που η κουλτούρα επηρεάζει και αναπαράγει τις κοινωνικές σχέσεις. Πολλαπλασιάζονται τα αντικείμενα

4 Γιώργου Κόκκινου, *Από την ιστορία στις ιστορίες: προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1998, σελ. 225-248

5 Γκέοργκ Ίγκερς, *Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία*, Αθήνα: Γνώση, 1991, σελ. 65-118

6 Ζακ Λε Γκοφ - Πιερ Νορά (επιμ.), *Το έργο της ιστορίας*, 3 τόμοι, Αθήνα: εκδ. Ράππα, 1981-1988, τόμος Α', σ. 67-89

και τα πεδία έρευνας της κοινωνικής ιστορίας (μικροϊστορία ,ιστορία των γυναικών, ιστορία της οικογένειας, ιστορική ανθρωπολογία, ιστορία των πόλεων κλπ.) .

Κύριοι εκπρόσωποι οι Francois Furet, Jacques Le Goff, Adeline Daumont, George Duby, Emmanuel Le Roy Ladurie .⁷

Συμπεράσματα

Η σχολή των Annales δέχτηκε δριμύτατη κριτική από όλες τις πλευρές για δογματισμό στη μεθοδολογία, για ντετερμινιστική αντιμετώπιση της ανθρώπινης ζωής και υποβάθμιση της συνειδητής ανθρώπινης παρέμβασης, για αποπολιτικοποίηση της ιστορίας, για ανεπάρκεια των ποσοτικών εργαλείων στην ιστορική και κοινωνική ανάλυση,⁸ για αναπαραγωγή του μαρξιστικού μοντέλου ανάλυσης ,για ταύτιση της ιστορίας με την πολιτική οικονομία, για αδιαφορία σχετικά με τα προβλήματα των βιομηχανικών κοινωνιών, για αδυναμία προσπέλασης σημαντικών τομέων της ιστορικής πραγματικότητας.⁹ Έδωσε όμως βήμα μέσω του περιοδικού στους επικριτές της και μάλιστα σε διεθνές ανοιχτό πεδίο διαλόγου με τεράστια ποικιλία απόψεων.

Οι καινοτομίες που επέφεραν ήταν πραγματικά επαναστατικές. Οι ιστορικοί , εγκατάλειψαν την απλοϊκότητα και την απλή εξιστόρηση , προώθησαν τη διεπιστημονικότητα, τη θεματική ποικιλία και την προσπάθεια ολιστικής αντιμετώπισης της ιστορίας ,τη μεταβολή εννοιών όπως ο χρόνος, την εστίαση σε κοινωνικές δομές και σε μοντέλα. Η διάθεση των ιστορικών των Annales για έρευνα ,που φτάνει ως τις μέρες μας, αποτελεί υπόσχεση για τη Νέα Ιστορία .Μια συζήτηση που συνεχίζεται και θέτει νέους προβληματισμούς, αμφισβητήσεις ,νέες προσεγγίσεις ,νέα θέματα ,όπως και η εποχή μας ..¹⁰

7 Γιώργου Κόκκινου, *Από την ιστορία στις ιστορίες: προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, ,σελ. 225-248

8 Γκέοργκ Ίγκερς, *Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία*, Αθήνα: Γνώση, 1991, σελ. 65-118

9 Francois Furet, «Η ποσοτική ιστορία», στο, Ζακ Λε Γκοφ - Πιερ Νορά (επιμ.), *Το έργο της ιστορίας*, 3 τόμοι, Αθήνα: εκδόσεις Ράππα, 1981-1988, τόμος Α΄, σ. 67-8

10 Francois Furet, «Η ποσοτική ιστορία», στο, Ζακ Λε Γκοφ - Πιερ Νορά (επιμ.), *Το έργο της ιστορίας*, 3 τόμοι, Αθήνα: εκδόσεις Ράππα, 1981-1988, τόμος Α΄, σ. 67-89

Βιβλιογραφία

Γκέοργκ Ίγκερς, *Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία*, Αθήνα: Γνώση, 1991, σελ. 65-118

Γιώργου Κόκκινου, *Από την ιστορία στις ιστορίες: προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1998, σελ. 225-248

François Furet, «Η ποσοτική ιστορία», στο, Ζακ Λε Γκοφ - Πιερ Νορά (επιμ.), *Το έργο της ιστορίας*, 3 τόμοι, Αθήνα: εκδόσεις Ράππα, 1981-1988, τόμος Α΄, σ. 67-89